

DRUŠTVO PROTEUS
Okoljsko gibanje Bela krajina
Zadružna cesta 33
8340 ČRNOMELJ

Številka: 27/2017

Jelševnik, dne 28.10.2017

TISKOVNA KONFERENCA – OGROŽENOST IN ZAVAROVANJE ČRNE ČLOVEŠKE RIBICE V BELI KRAJINI

1. Pobuda Društva Proteus za zavarovanje habitata človeške ribice v Beli krajini, dana konec junija 2016 Ministrstvu za okolje in prostor (MOP)

a)

Podlaga za nujno ukrepanje in zavarovanje habitata črne človeške ribice je monitoring podzemne vode na izvirih, kjer živi črna ali bela človeška ribica v Jelševniku pri Črnomlju in okolici, ki ga je od leta 2000 izvajal Oddelek za biologijo Biotehnične fakultete Univerze v Ljubljani pod vodstvom prof. Borisa Buloga s sodelavci. Koncentracija nitratov v podtalnici na nekaterih izvirih je v zadnjih nekaj letih praviloma presegala 20 mg/l vode. Rezultati so postali podlaga za povečano pozornost naravovarstvene službe in okoljevarstvenikov in podlaga za pripravo pobude za zavarovanje habitata, ki smo jo v Društvu Proteus oblikovali skupaj z prof. Bulogom in sodelavci, Andrejem Hudoklinom, iz Zavoda RS za varstvo narave, OE Novo mesto (ZRSVN) ter Jamskim laboratorijem TULAR iz Kranja pod vodstvom Gregorja in dr. Magde Aljančič. Pobudo smo konec junija 2016 poslali MOP-u. Do danes se ni zgodilo še nič pomembnega

Na sestanku na MOP v decembru 2016 je bilo s strani MOP izpostavljeno, da je treba pobudo za zavarovanje podkrepiti z znanstvenimi izsledki o škodljivosti nitratov za človeško ribico. Nalogo je prevzel ZRSVN OE NM. Angažiran je bil znan slovenski toksikolog ki je napravil pregled objavljenih raziskav o tem. Neuradno smo obveščeni da zaključki raziskave potrjujejo domnevo biologov, da je za človeško ribico nevarna že koncentracija nitratov v višini 10 mg/l vode. To je hkrati ključni argument za zavarovanje habitata, zato pričakujemo od MOP odločnejše ukrepe v tej smeri!

Z državnim monitoringom podzemne vode na istih izvirih, ki je bil uveden z letom 2016 so rezultati analiz prof. Buloga potrjeni in predstavljajo dragoceno podlago skupnim nadaljnjim aktivnostim v korist človeške ribice. V znanstveni literaturi je potrjena domneva, da je za človeško ribico in za druga živa bitja v podtalnici nevarna koncentracija nitratov v višini 10 mg/l, kar je bistveno manj od mejne vrednosti 50 mg/l določene za nitrate v veljavni Uredbi o stanju podzemnih voda.

b)

Ko govorimo o varstvu habitata človeške ribice v Beli krajini ne moremo mimo še vedno aktivnega vira onesnaževanja podtalnice s PCB iz zabetonirane deponije onesnažene zemljine (cca 6.000 m³) ob tovarni Iskra Semič. Po znanih pisanih virih deponija namreč pušča in se PCB najverjetneje spira v podtalnico. Znana je tudi raziskava takratnega Zavoda za zdravstveno varstvo Novo mesto (2011), ki ugotavlja da je obremenjenost doma pridelanih živil ob reki nizvodno nad pragom ukrepanja, da ni mogoče izključiti škodljivega vpliva na zdravje ljudi zaradi

uživanja teh živil, da so ribe iz reke Krupe in Lahinje gotovo zdravju škodljive in da reki nista primerni za ribolov.

d) Stanje človeške ribice v Beli krajini

Črna človeška ribica v sosledstvu bele sorodnice je eden najbolj prepoznavnih zakladov belokranjske narave in hkrati slovenske jamske biotske pestrost. Odkrita je bila pred 30 leti v izviru Dobljčice. Kljub novim najdiščem potrjeno območje razširjenosti meri le dobre 3 km² plitvega belokranjskega krasa med Kanižarico, Dobljčami, Jelševnikom in Svibnikom. Prav zaradi ozke razširjenosti ugotavljamo, da je črna človeška ribica veliko bolj ogrožena, kot smo domnevali do sedaj, saj jo lahko močno prizadene že lokalno onesnaženje.

Monitoring podzemen vode se redno izvaja le v vodnem zajetju Dobljčice, občasno tudi v Otovskem bregi in izviru Jelševnik. Skrbeti bi nas moral predvsem nitrati v podzemni vodi, ki so za dvoživke ena najbolj toksičnih substanc že pri vrednosti nad 10 mg/l. To še zlasti velja za človeško ribico, ki vse svoje življenje preživi v podzemski vodi. Vrednosti nitratov so glede na izpostavljen prag stalno presežene v Otovskem bregu, sicer habitatu bele podvrste, v preteklih letih pa občasno tudi v izviru Jelševnik, kjer so živali močno obremenjene tudi s težkimi kovinami (arzen, cink). Te so prišle v podzemlje iz deponije nekdanjem livarne Belt. Močno intoksicirane populacije so bile ugotovljene tudi v podzemskem zaledju reke Krupe (PCB). Viri nitratnega onesnaženja so različni. Najpogosteje je izpostavljena slaba kmetijska praksa, prav tako neurejena komunalna infrastruktura in vinogradništvo v zaledju.

Reševanje problemov, ki ogrožajo podzemsko vodo, je zahtevno in kompleksno. Bojimo se, da tudi dolgoročno, kar bi bilo lahko za posamezne bolj izpostavljene populacije človeške ribice usodno. Pričakujemo, da bo pomemben prispevek k ozaveščanju lokalne javnosti dodal projekt LAS: Predstavitev in varstvo človeške ribice, na primeru črne človeške ribice v Beli krajini, ki naj bi se začel izvajati konec letošnjega leta.

Svojevrsten prispevek k ozaveščanju je tudi skulptura človeške ribice. Ta v naravi izpostavlja človeku prepogosto prezrt podzemski habitat občutljive podzemске vode, ki se na belokranjskem kraškem ravniku marsikje prekata le nekaj metrov pod površjem.

(Andrej Hudoklin, Zavod RS za varstvo narave OE Novo mesto, oktober 2017)

2. Poleg države, ki je odgovorna za zavarovanje habitata črne človeške ribice se zavedamo da moramo pomemben del nalog v tej zvezi prevzeti tudi sami predvsem v smislu, da se pomena človeške ribice in nujnosti njenega varstva zavemo tudi Belokranjci sami.

Današnje odkritje skulpture črne človeške ribice je pomemben korak v pravo smer.

Ozaveščanju občanov, predvsem kmetov in mladih je namenjen tudi letos prijavljeni projekt v okviru LAS Dolenjske in Bele krajine z nazivom »Predstavitev in varstvo človeške ribice na primeru črne človeške ribice v Beli krajini«, ki že predolgo čaka na odobritev na pristojnem ministrstvu. Nosilec projekta je družinsko podjetje Zupančič d. o. o. Črnomelj s partnerji Občina Črnomelj, Zavod RS za varstvo narave, RIC Bela krajina in Društvo Proteus.

V Društvu Proteus se zavedamo pomena dela z mladimi. Zato smo se odločili razpisati likovni in literarni natečaj za učence in dijake, ki ga bo na tiskovni konferenci podrobneje obrazložil član društva dr. Božidar Flajšman.

Niko Šuštarč, predsednik